

SPECIAL ASPECTS OF PROFESSIONAL READINESS OF SAPPERS (DEMOLITION DIVERS) TO FULFILL PURPOSED TASKS

D. Okipnyak

It was analysed of main aspects of professional readiness of mine clearance specialists (demolition divers too), displayed three main stages of professional readiness to fulfill purposed tasks: beforehand configuring readiness to act in extreme situations; direct configuring readiness to act in extreme situations in conditions of service activity; maintenance of readiness during qualification confirmation (improvement). Defined main parts of indicators of professional readiness of sappers to fulfill purposed tasks at each stage.

Key words: *antimine activity, professional readiness, demining of territories, stages of professional readiness.*

УДК 159.9:355/351.74

І.І. Павелко

*Військова академія, Одеса***МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ РОЗВІДНИКІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ**

Статтю присвячено проблемі вивчення поняття «психологічна готовність». Наведено аналітичний огляд цього поняття різними вченими. Представлено розроблення моделі професійно-психологічної готовності до діяльності військових розвідників та підрозділів спеціального призначення за допомогою експертних оцінок професійно-важливих якостей та моделі тривимірної психологічної структури особистості.

Ключові слова: *психологічна готовність, екстремальна діяльність, модель професійно-психологічної готовності до діяльності.*

Постанова проблеми

Аналіз літератури з проблеми дослідження показав, що психологічна готовність є важливою складовою професіоналізму, як прояву професійної майстерності.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства все гостріше постає проблема забезпечення надійності функціонування всіх підрозділів та родів військ ЗС України, яка в першу чергу залежить від готовності та спроможності військовослужбовців на належному рівні виконувати свої професійні обов'язки.

Світовий досвід показує, що успішно виконувати професійні обов'язки в подібного роду професії можуть далеко не всі люди, навіть якщо вони отримали відповідну освіту та кваліфікацію. Надійність служби в екстремальних ситуаціях не визначається лише знаннями і вміннями, стажем і сильною мотивацією. Навіть у військовослужбовців вказаних підрозділів, що мають приблизно рівні показники професійної підготовки, результати службової діяльності можуть бути різними, оскільки кожен військовослужбовець може знаходитися в різному стані психологічної готовності.

Таким чином, актуальність вирішення питання щодо визначення моделі професійно-психологічної готовності до діяльності військових розвідників та

кандидатів у спецпідрозділи до діяльності в екстремальних ситуаціях є очевидною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На сьогодні існують різноманітні підходи щодо визначення поняття «психологічна готовність до діяльності», що вказує на відсутність сталого уявлення про цей феномен, його зміст та механізми функціонування тощо. Так, психологічна готовність до діяльності трактується як: наявність відповідних здібностей (Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн), якості особистості (К.К. Платонов), складна динамічна структура (М.І.Дьяченко, Л.О. Кандибович), тимчасовий ситуативний стан (П.А. Рудик), ознака установки (Д.М. Узнадзе).

Досить традиційним є вивчення психологічної готовності до діяльності через її структуру. Так, В.В. Рибалка виділяє у психологічної готовності до діяльності наступні базові компоненти: 1) потребово-мотиваційний, 2) інформаційно-пізнавальний, 3) цілеутворюючий (програмуючий), 4) операційно-результативний (продукуючий), 5) емоційно-почуттєвий (стверджуючий) [4, 5].

Певному узагальненню поглядів на психологічну готовність сприяє виокремлення підходів до визначення її змісту та структури. Так, з точки зору

функціонального підходу психологічна готовність розглядається як певний стан психічних функцій, що обумовлює високий рівень досягнень в тій чи іншій діяльності (О.О. Ухтомський, А.Ц. Пуні, М.Д. Левітов, Є.П. Ільїн). Дослідники наводять наступні ознаки психологічної готовності на функціональному рівні: передстартова активізація психічних функцій, максимальне функціонування системи, наявність у суб'єкта образу ситуації, емоційний стан, що характеризується оптимальним рівнем працездатності аферентних і еферентних систем.

Прихильники особистісного підходу розглядають готовність як особистісне утворення, що виникає в результаті підготовленості особистості до певної діяльності (К.К. Платонов, В.О. Моляко, Л.М. Карамушка та ін.). До таких особистісних характеристик дослідники відносять: впевненість у своїх силах, установка на участь у змаганні, здатність до мобілізації сил, стресостійкість, особистісні намагання досягти високих результатів, оптимальний рівень емоційного збудження, здатність керувати своїми діями, мисленням, почуттям, психологічна культура праці особистості.

Досить поширеними є прикладні дослідження психологічної готовності до діяльності. Дослідниками психологічної готовності є психологи, які займаються проблемами психологічного супроводження діяльності представників ризиконебезпечних професій.

О.М. Цільмак під професійно-психологічною готовністю розуміє спроможність фахівців компетентно, кваліфіковано й ефективно виконувати професійні функції та вирішувати завдання різної складності для досягнення мети професійної діяльності [6].

За даними В.О. Лефтерова, цілеспрямоване формування професійної психологічної готовності у представників ризиконебезпечних професій передбачає: ознайомлення з екстремальними факторами і ситуаціями з метою зниження чи усунення негативних емоційних реакцій на них; підвищення опірності до екстремальних розумових труднощів, розвиток винахідливості, кмітливості, ініціативи, швидкості реакцій, звикання до надмірних емоційних навантажень і напружень, навчання подолання вольових труднощів, розвинення якостей активності, наполегливості, мужності і сміливості, звикання до подолання фізичних труднощів та дискомфорту, підвищення витривалості і працездатності, швидкості і точності рухових реакцій, підвищення звичайних професійних дій зі збереженням високих результатів у будь-яких передбачених екстремальних ситуаціях, формування вміння володіти собою і своїми психічними станами та упевненості у собі [2].

Метою нашого дослідження було розроблення моделі професійно-психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах. Для досягнення цієї мети було використано метод експертних оцінок професійно-важливих якостей та модель тривимірної психологічної структури особистості.

Виклад основного матеріалу

Дослідження мало кілька етапів. На першому етапі ми проаналізували літературні джерела з метою визначення основних завдань підрозділів військової розвідки та підрозділів СП. Було з'ясовано, що військовий розвідник Сухопутних військ вирішує завдання, спрямовані на збір інформації про місця дислокації, озброєння, чисельний склад, передбачувальні наміри частин і підрозділів противника. Для здійснення діяльності розвідника створюються спостережні пункти, розвідувальні групи, пошукові групи для дій на лінії зіткнення і в тилу противника. Вони використовують такі способи розвідки: спостереження, засідку, наліт, опитування місцевих жителів, прослуховування радіо і телефонних переговорів, захоплення полоненого і т.п.

Розвідник повинен не тільки досконало володіти своєю зброєю, а й успішно виконувати завдання при діях мотострілкового відділення в наступі, зустрічному бою, обороні, при форсуванні водних перешкод і т.д. Він повинен уміти обладнувати різного роду укриття, правильно користуватися засобами індивідуального захисту, проводити маскування штатними і підручними засобами, діяти в будь-яких, навіть самих несприятливих умовах обстановки (вдень і вночі, в спеку і в холод, в снігопад, при дощовій і вітряній погоді).

На другому етапі дослідження для визначення професійно значущих якостей спеціалістів військової розвідки і об'єктивної оцінки їх важливості у професійній діяльності ми використовували експертні оцінки за спеціально розробленим з цією метою опитувальником. Відомо, що недостатній розвиток професійно-важливих якостей у спеціаліста не вдається повною мірою компенсувати іншими, більш розвиненими психологічними якостями.

Для визначення професійно значущих якостей спеціаліста та об'єктивної оцінки їх важливості у професійній діяльності можна використати експертні оцінки за спеціально розробленим з цією метою опитувальником, розробленим Е.М. Псядлом, та опитувальником американського психолога О. Ліпмана, адаптований І. Шпільрейном в психотехнічній лабораторії Центрального інституту праці.

Експертами стали представники професійних груп, для діяльності яких найбільш актуальною є проблема психологічної готовності до екстремальної діяльності, – спеціалісти військової розвідки, розвідувальних підрозділів ВДВ та підрозділів спеціального призначення, а саме: курсанти, які мають досвід служби в підрозділах військової розвідки під час проведення АТО, викладачі, які здійснюють підготовку курсантів-старшокорсників у Військовій академії Одеси, офіцери практичних підрозділів військової розвідки та СП, офіцери-психологи практичних підрозділів, фахівці відомчих науково-дослідних лабораторій, які мають досвід прикладних досліджень щодо особливостей здійснення професійної діяльності в екстремальних умовах.

Ми намагалися, щоб категорії експертів були представлені досить рівно, за виключенням науковців відомчих лабораторій. Всього експертами стали понад 100 осіб.

Так, на думку експертів, найбільш значущими особистісними рисами для реалізації професійної психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах є якості атенційні (якості уваги), спостережливість, моторні, сенсорні, емоційно-вольові та інтелектуальні. Також були відзначені як необхідні: витривалість до важкого і тривалого фізичного навантаження; здатності нести важкий вантаж; довго і без втоми зберегати вимушену позу; врівноваженість і збалансованість дій в складних умовах роботи; виконання точних дрібних рухів (прицілювання).

На третьому етапі нами було розроблено модель професійно-психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах, запропоновано комплекс показників та критеріїв психологічної готовності фахівців військової розвідки до дій у екстремальних умовах, що складається на підставі тривимірної, поетапно конкретизованої психологічної структури особистості, яка запропонована В.В. Рибалком.

В основі системної психологічної структури особистості, за концепцією В.В. Рибалки, лежать три базових вимірювання: I – соціально-психолого-індивідуальний, з притаманним йому підструктурами особистості; II – діяльнісний, що диференціюється на відповідні компоненти діяльності та поведінки; III – генетично-віковий, що характеризує рівень розвитку особливостей особистості, її задатків і здібностей на певному етапі становлення індивіда як особистості. До соціально-психолого-індивідуального вимірювання особистості відносяться такі підструктури особистості, як: психосоціальність; здатність до спілкування; спрямованість; риси характеру; самосвідомість; досвід; інтелект; психофізіологічні якості особистості; психосоматика [5, С. 242-245].

Нами запропоновано комплекс показників та критеріїв психологічної готовності фахівців військової розвідки до дій у екстремальних умовах на діяльнісному та соціально-психолого-індивідуальному рівні.

До структури професійно-психологічної готовності на діяльнісному рівні входять наступні компоненти:

1. *Потребово-мотиваційний* компонент (вмотивованість – бажання бути військовим розвідником, намагання неухильного виконання наказів командування, ініціативність, амбіційність);

2. *Інформаційно-пізнавальний* компонент (уявлення про особливості й умови розвідувальної діяльності, вимоги професії до індивідуально-психологічних характеристик військового розвідника);

3. *Цілеутворюючий* компонент (цілеспрямованість, передбачливість, рішучість, наполегливість, планованість, систематичність, послідовність діяльності);

4. *Операційно-результативний* компонент (володіння методами, засобами розвідувальної

діяльності; здатність до моделювання ситуації, прогнозування її наслідків, планування дій, володіння необхідними знаннями, уміннями, навичками розвідувальної діяльності; продуктивність, результативність, енергійність, працелюбність, майстерність);

5. *Емоційно-почуттєвий* компонент (позитивне ставлення до професії, почуття задоволеності, почуття власної гідності, здатність до самоконтролю, емоційно-вольова стійкість, рішучість, сміливість).

Діяльність військових розвідників у ЗС України висуває досить високі та різноманітні вимоги до особистості військовослужбовця. Відомо, що людські, психологічні, особистісні якості набувають у наш час все більшої цінності, і саме вони постають як провідні щодо інших, похідних від них, якостей, таких як ділові, фізичні, естетичні та ін. Саме на вищі психічні якості своїх найкращих представників може, врешті-решт, розраховувати людство у розв'язанні різноманітних гострих конфліктів і драматичних проблем.

На цю обставину вказав у своїй відомій книзі «Людські якості» член Римського клубу Ауреліо Печчеї: «При всій тій важливій ролі, яку відіграють у житті сучасного суспільства питання його соціальної організації, його інститути, законодавство і договори, при всій могутності створеної людиною техніки не вони в кінцевому рахунку визначають долю людства... Проблема у підсумку зводиться до людських якостей і шляхів їх удосконалення. Бо лише через розвиток людських якостей і людських здібностей можна досягти зміни усєї орієнтованої на матеріальні цінності цивілізації й використати увесь її величезний потенціал для благих цілей» [3, с. 14].

Відомо, що у професійній діяльності людина так чи інакше задовольняє потреби, що виникають. Разом з тим сукупність існуючих потреб суттєво впливає на якість і ефективність виконання спеціалістом своїх професійних обов'язків. Проведене нами дослідження свідчить, що фахівці військової розвідки у своїй службовій діяльності мають можливість реалізовувати понад 20 ціннісних установок, які надають особистісний зміст їх діяльності. Взагалі, за даними вивчення, мотиваційні чинники професійного вибору фахівців військової розвідки за ступенем розповсюдженості розташовані в наступному порядку.

Особистісний фактор є головним мотивом професійного вибору і має питому вагу 64%, а саме: схильність до воєнізованої служби; прагнення стати більш упевненим, сміливим, мужнім; високий статус професії; тяга до ризику, небезпеки; тяга до роботи з високою відповідальністю, бажання носити форму та мати зброю.

Другим за значимістю є мотив, що відображає при виборі професії змістовний аспект діяльності а саме: тяга до активної різноманітної і живої роботи; бажання чому-небудь навчитися по-справжньому; бажання зробити професійну кар'єру в ЗС України. Цей мотив характерний для 46% відповідей.

Наступним за значимістю є моральний чинник (прагнення захистити Вітчизну; прагнення до морального задоволення; прагнення до справедливості; потреба в самореалізації та соціальній корисності) – 45% відповідей.

Мотив, пов'язаний з наслідуванням ідеалу, зразком при виборі професії, займає передостаннє місце в мотиваційній структурі професійного вибору військових розвідників (приклад друзів і знайомих; сімейна традиція; романтична мрія, зв'язана з книгами і кінофільмами; досвід строкової військової служби) – 37% усіх відповідей.

На останньому місці при виборі професії соціально-економічний чинник (35%), а саме: стабільний зарібок, пільги; пошук виходу з важкої економічної ситуації; безробіття, випадковий збіг обставин; агітаційна робота кадрових служб.

Як правило, професійний вибір військових розвідників є полімотивованим, тобто називаються причини й обставини, що відносяться до різних мотивів і чинників. У зв'язку з цим можна говорити про наявність певної мотиваційної структури професійного вибору даної професії. Серед мотивів професійної діяльності військових розвідників найбільш значущими є ті, що викликають відчуття осмисленості існування і сприяють особистісному зростанню. Тобто найважливішим показником мотиваційної готовності до служби в підрозділах військової розвідки є активне прагнення до само-реалізації особистості.

Основні професійно важливі якості особистості військовослужбовців, які є необхідними для успішного виконання службової діяльності, були нами виділені на основі соціально-психолого-індивідуального виміру:

1. Психосоматичні якості особистості фахівців військової розвідки:

- спеціальна фізична та психологічна підготовка;
- володіння сучасними видами бойового мистецтва;
- володіння навичками тілесного усвідомлення, відчуття та релаксації;
- володіння методами зняття больових відчуттів;
- володіння прийоми саморегуляції під час несення служби в екстремальних умовах.

2. Психофізіологічні якості спеціалістів військової розвідки:

- чутливість та витривалість сприймаючих органів нервової системи (зору, слуху, дотику), які забезпечують виділення значущих елементів дійсності та тривалу роботу з ними;
- рухомість, пластичність нервової системи, які сприяють гнучкій, швидкій перебудові програм поведінки та діяльності;
- рівноваженість нервової системи, що визначають працездатність, ретельність, темп, які необхідні для здійснення процесу досягнення результату діяльності;
- спроможність до тривалого зберігання активності;
- терпимість та толерантність до провокуючих стимулів;

- швидка реакція на безпеку;
- витривалість до психічного та фізичного дискомфорту;
- здатність витримувати інтенсивне тривале психо-емоційне навантаження без зниження продуктивності діяльності.

3. Інтелектуальні якості спеціалістів військової розвідки:

- а) *пам'ять* (оперативна та довготривала):
    - спроможність легко запам'ятати словесно-логічний матеріал (терміни, цифри, літери, прізвища);
    - пам'ять на колір, форму, величину, рух, розташування об'єктів та предметів;
    - спроможність точно й чітко передавати те, що почуті лише один раз;
  - б) *мислення*:
    - стратегічність мислення;
    - здатність приймати вірне рішення при гострій нестачі необхідної інформації та при відсутності часу на її обмірковування;
    - уміння диференційовано оцінювати суперечливу інформацію;
    - здатність до самостійного узагальнення низки фактів, понять, до встановлення закономірностей у процесі логічного вивчення проблеми (індукції) та здатність до встановлення нових фактів, явищ, логічних зв'язків між поняттями на основі використання закономірностей (дедукції);
    - здатність до цілісного, системного сприймання і розуміння подій, фактів, дійсності;
    - здатність відчувати наявність проблем там, де ніби-то все вже вирішено;
  - в) *увага та спостережливість* (розвинуті властивості уваги):
    - уміння помічати незначні (малопомітні) зміни в об'єкті, що спостерігається;
    - спроможність тривалий час зберігати стійку увагу, незважаючи на втомленість та сторонні подразники;
    - спроможність помічати зміни в оточуючій обстановці, свідомо не зосереджуючи на них увагу;
    - здатність одночасно вести спостереження за багатьма характеристиками розвідувального об'єкта та великою їх кількістю;
  - г) *уява*:
    - здатність викликати у себе відповідні образи, творчо та конструктивно переробляти їх, здійснювати реконструкцію;
    - здатність до регулювання емоційних станів, довільної регуляції пізнавальних процесів, формування внутрішнього плану дій тощо.
- #### 4. Здібності (досвід) особистості спеціаліста військової розвідки:
- А. Професійні* – комплекс професійно значущих здібностей, що обумовлюються ступенем розвитку психічних пізнавальних процесів та ґрунтуються на

знаннях, вміннях і навичках. До них слід віднести такі здібності:

сенсорні:

- гострота зору та слуху;
- хроматичної зір;
- тактильна чутливість;

ате́нційні:

- спостережливість;
- уміння розподіляти увагу при виконанні декількох функцій;
- здатність тривалий час зберігати стійку увагу, незважаючи на втому та сторонні подразники;

- толерантність до монотомії;

перцептивні:

- окомірні здібності визначення відстаней залежно від розміру предметів, їх яскравого забарвлення, під час туману, на різній місцевості, при різній освітленості предметів та ін.;

- здатність розрізняти колір об'єктів, тіні на об'єктах, розташування об'єктів, відблиски від скла (оптики);
- спроможність до виявлення розвідувальних ознак;

аналітичні:

- здатність до цілісного, системного сприймання і розуміння подій, фактів, дійсності;
- здатність до отримання максимально повної та суттєвої розвідувальної інформації про наміри та сили противника;

стратегічно-тактичні:

- здатність планувати діяльність, обирати адекватні форми, засоби, методи та прийоми для ефективного здобування, аналітичної обробки та подання розвідувальної інформації;

прогностичні:

- здатність до прогностичного оперативного мислення та «мислення за противника»;
- здатність передбачати можливі відхилення, небажані явища та наслідки й ін.;

- здатність до маскувannya власних дій, скритність;

логічні:

- здатність вибудовувати логіку послідовності дій при виконанні завдань у складі групи у відриві від основних сил;

оцінні:

- здатність одержання розвідувальних відомостей від різних джерел, ретельного їх оброблювання, та проведення дорозвідки у разі необхідності;

- здатність виявляти, визначати ефективність того чи іншого способу, методу, що застосовується в розвідувальній діяльності;

орієнтувальні:

- здатність орієнтуватися на місцевості за допомогою карти, компасу, по небесних світилах та за допомогою місцевих предметів;

творчі:

- здатність до уявного експериментування способів вирішення розвідувальних завдань та нестандартного їх вирішення;

дидактичні:

- здатність обирати ефективні адекватні форми, засоби, методи та прийоми розвідки в різноманітних складних умовах;

стрілецькі:

- здатність володіння всіма видами стрілецької зброї;

- стрільба без звичного прицілювання («інстинктивна стрільба» на коротких та надкоротких відстанях на дистанціях від 0,5 до 15 м);

- стрільба у темряві;

фізичні:

- здатність здійснювати багатокілометрові марш-кидки;

моторні:

- спроможність до швидких дій в умовах дефіциту часу;

технічні:

- здатність до використання сучасних інформаційних технологій – комп'ютерних, космічного радіозв'язку;

- здатність вільно володіти сучасними тактико-технічними засобами розвідки (біноклі, малогабаритні лазерні та тепловізійні спостережні прилади розвідки, РЛС ближньої розвідки та ін.);

- вміння управляти різними транспортними засобам.

Б. Соціальні:

діагностичні:

- здатність визначати характерологічні особливості та поведінкові прояви підлеглих та об'єктів військової розвідки, здійснювати візуальну психодіагностику неправдивих розвідуваних;

акторські:

- здатність до рольового перевтілення, видавати себе за інших людей, безпомилково грати ролі різних соціальних і професійних типів, імпровізувати;

перцептивні:

- здатність виявляти і правильно оцінювати істинні, демонстративні і помилкові наміри, дії і об'єкти противника;

комунікативні:

- здатність встановлювати психологічний контакт;

організаторські:

- планувати й організовувати діяльність, здатність визначати головні та невідкладні завдання при виконанні завдань.

В. Особистісні:

мобілізаційні:

- здатність до самоорганізації;
- професійно-психологічна готовність до ситуацій силового (включаючи вогневе) єдиноборства з противником;

вольові:

- спроможність брати на себе відповідальність у складних ситуаціях;

- здатності до ризику, відваги, ініціативи та самостійності;

- готовність до тривалих фізичних навантажень;

емоційні:

- врівноваженість та самовладання в екстремальних ситуаціях;
- емоційна стійкість при прийнятті відповідальних рішень;
- емоційна стійкість у ситуаціях смертельної небезпеки.

5. Самосвідомість особистості спеціалістів військової розвідки:

- здатність до самоорганізації власної діяльності;
- здатність до самоаналізу;
- здатність до самовдосконалення власної особистості.

6. Риси характеру особистості спеціалістів військової розвідки:

- принциповість, чесність, коректність, відповідальність, толерантність;
- ініціативність, компетентність, рішучість;
- дбайливість, економність, акуратність;
- впевненість у собі, почуття власної гідності;

вольові:

- здатність брати на себе відповідальність у складних ситуаціях;
- здатність об'єктивно оцінювати свої досягнення, сили та можливості;
- здатність до тривалої розумової роботи без погіршення якості;
- збереження зібраності в умовах, стимулюючих збудження.

7. Спрямованість особистості спеціалістів військової розвідки:

- чітка громадянська позиція;
- високі морально-етичні якості;
- покращення престижу професії військово-службовця.

8. Здатність до спілкування спеціалістів військової розвідки:

- володіння навичками спілкування іноземною мовою чи мовами вірогідного противника;
- вміння формулювати і давати чіткі розпорядження;
- вміння по шифруванню/дешифруванню, кодуванню/декодуванню інформації;
- вміння управляти та корегувати процес взаємодії, протистояти бар'ерам спілкування, налагоджувати зворотний зв'язок;
- здатність налаштовуватися на різні форми спілкування залежно від індивідуально-психологічних особливостей людини;
- здатність доефективної взаємодії у групі;
- тактовність та доброзичливість;
- вміння давати об'єктивну оцінку діям та вчинкам інших людей;
- здатність розумно поєднувати ділові та особистісні контакти з оточуючими.

9. Психосоціальність:

- готовність до формування духовної здатності успішно вирішувати бойові завдання;

- політична компетентність (вміння аналізувати систему суспільно-політичних відносин, взаємодію політичних сил, прогнозувати наслідки тих чи інших заходів і дій);

- знання щодо етнокультурних особливостей представників різних народів і націй, психологічної характеристики етносів, міжетнічних відносин.

Таким чином, професійна психологічна готовність до діяльності в екстремальних умовах є системою сформованих професійно значущих індивідуально-психологічних якостей особистості, яка володіє необхідними професійними знаннями, вміннями та навичками, що проявляється у стані мотивації, мобілізації та готовності до виконання професійних завдань. Тобто підготовка розвідника носить комплексний, універсальний характер, що й передбачає особистісний підхід.

Висновки

Розроблена модель професійно-психологічної готовності к діяльності військових розвідників та підрозділів спеціального призначення потребує апробації, після якої, ми сподіваємось, вона стане основою для розробки психодіагностичного інструментарію для визначення рівня психологічної готовності військово-службовців вказаної категорії до діяльності в екстремальних умовах.

Список літератури

1. Директива Ради Європейського Економічного співтовариства від 12. 06.89 р. № 89/391 ЄЕС «Про проведення заходів з метою покращення безпеки та захисту здоров'я робітників під час роботи».
2. Лефтеров В.О. Підготовка працівників правоохоронних органів до дій в екстремальних умовах засобами психотренінгу [Текст]: /В.О. Лефтеров // Актуальні проблеми психології.- Т.V : Психологія праці. Експериментальна психологія /За ред. Максименка С.Д. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2007. – Вип.6. – С. 217-221.
3. Печчеи А. Человеческие качества [Текст] / А. Печчеи. – М.: Прогресс, 1980. – 302 с.
4. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навчальний посібник [Текст] [Під ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки]. – Хмельницький: ТУП, 2001. – 330 с.
5. Рибалка В.В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості [Текст]: термінологічний словник / Рибалка В.В. – Київ, Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2016, С. 242-245.
6. Цільмак О.М. Професійно – психологічна підготовка працівників підрозділів громадської безпеки [Текст]: підруч. /О.М. Цільмак, С.І. Яковенко. – Одеса: ОДУВС, 2012.-140 с.

Рецензент: д.психол.н., проф. В.В. Рибалка, Інститут педагогічного освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, м. Київ.

МОДЕЛЬ ПРОФЕСИОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ К ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ ВОЕННЫХ РАЗВЕДЧИКОВ И ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ СПЕЦИАЛЬНОГО НАЗНАЧЕНИЯ

И.И. Павелко

Статья посвящена проблеме изучения понятия «психологическая готовность». Представлен аналитический обзор этого понятия различными учеными. Предложена разработка модели профессионально-психологической готовности к деятельности военных разведчиков и подразделений специального назначения на основе экспертных оценок профессионально важных качеств специалистов военной разведки и модели трехмерной психологической структуры личности.

Ключевые слова: психологическая готовность, экстремальная деятельность, модель профессионально-психологической готовности к деятельности

MODEL PROFESSIONAL AND PSYCHOLOGICAL READINESS FOR WORK IN EXTREME CONDITIONS OF MILITARY INTELLIGENCE

I. Pavelko

The article is devoted to the study of the concept of «psychological readiness». The analytical overview of this concept by different scientists. Models present the development of vocational and psychological readiness for activity of military intelligence and special forces with the help of expert assessments of professionally important qualities and three-dimensional models of the psychological structure of personality.

Key words: psychological readiness, extreme activities, a model professional and psychological readiness for activity

УДК: 004.9

М.В. Чорний

*Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів***МЕТОДИКА ОБГРУНТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ІМІТАЦІЙНИМ МОДЕЛЮВАННЯМ**

Розглянуто методичний підхід для обґрунтування організації практичних занять з дисциплін професійної та практичної підготовки на основі побудови імітаційної моделі заняття, що дозволяє здійснити імітаційний прогін різних варіантів методики проведення заняття та визначити початкові умови щодо матеріально-технічного забезпечення або часових показників його проведення.

Ключові слова: імітаційне моделювання, імітаційна модель, практичне заняття.

Вступ

Постановка проблеми. В процесі планування та організації практичних занять з дисциплін професійної та практичної підготовки виникають окремі завдання щодо визначення необхідної кількості технічних засобів для досягнення навчальної мети заняття у наданий навчальний час, або у визначенні необхідного навчального часу для досягнення навчальної мети заняття з наявним технічним забезпеченням заняття. Як правило, такі завдання вирішуються на підґрунті певного досвіду викладача або з використанням нормативів щодо виділення відповідних технічних засобів на заняття відповідно до кількості курсантів. Зокрема, для забезпечення практичних занять з водіння бойових машин регламентовано виділення

одного зразка техніки на 2-3 курсантів для навчальних частин та на 3-4 курсантів для лінійних військових частин [1]. Така норма спрямована на мінімізацію навчального часу заняття та його інтенсифікацію і залежить від організації заняття (кількість навчальних місць та час виділений на відпрацювання навчальних питань на них), але не завжди може бути дотримана. Це може бути пов'язано з технічним станом техніки (планові або позапланові ремонти) та її кількістю (кількість техніки в групі, яка забезпечує заняття з водіння).

Отже, наявність об'єктивних та суб'єктивних причин в організації і проведенні практичних занять, поруч з існуванням різного роду випадковостей, робить імітаційний прогін заняття при обґрунтуванні термінів та технічного забезпечення занять більш ефективним та необхідним.